

Фрагмент створкі-наверша царскіх варот "Дабравешчанне"

Пасяджэнне камісіі

Пасяджэнне Камісіі пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь па выяўленні, вяртанні, сумесным выкарыстанні і увадзенні ў навуковы і культурны ўжытак культурных каштоўнасцей, якія знаходзяцца за межамі Рэспублікі Беларусь, адбылося 11 студзеня ў Міністэрстве замежных спраў.

З дакладам аб выніках работы камісіі ў 2023 годзе выступіў намеснік міністра культуры Сяргей Саракач. Ён адзначыў, што дзейнасць органа наладжана на падставе палажэння, створанага Міністэрствам культуры і зацверджанага пастановай Савета Міністраў № 904 ад 22 снежня 2022 года. Гэтае палажэнне з'явілася ў выніку выканання даручэнняў Урада, рэалізаваных прапаноў Генеральнай пракуратуры і карпаліўвай працы ўсёх зацікаўленых. Документ замацаваў пазнакомствы, рэгламент работы камісіі, парадак правядзення і перыядычнасць яе пасяджэнняў, функцыі экспертнай групы і сакратарыята.

Орган каардыне вызначэнне прыярытэтных напрамкаў па выяўленні, вяртанні, сумесным выкарыстанні і увадзенні ў навуковы і культурны абарот каштоўнасцей беларускага паходжання. Гэтыя захады ажыццяўляюцца пастаняна ў музеях, архівах, бібліятэках краіны і замежных установах. Работа Міністэрства культуры і Міністэрства замежных спраў была арганізавана згодна з планам камісіі на 2023 год, які ўключаў 34 мерапрыемствы.

У дакуменце прадугледжвалі наступныя кірункі дзейнасці:

Кнігі з бібліятэкі Іаана Кармянскага і роду Храптоўнаў, фота з прэзентацыі

наладжванне дзелавых кантактаў і правядзенне перамоў з замежнымі ўстановамі па пытаннях культурных каштоўнасцей беларускага паходжання, захады па выяўленні і вывучэнні культурных каштоўнасцей, якія знаходзяцца за межамі Рэспублікі Беларусь, па вяртанні арыгінальных культурных каштоўнасцей беларускага паходжання або вытворчасці іх копій, а таксама па увадзенні ў навуковы і культурны абарот і папулярызаванні культурных каштоўнасцей беларускага паходжання. Рэалізацыя плана забеспечвалася Міністэрствам культуры ў цесным узаемадзеянні з Міністэрствам замежных спраў, 33 установамі культуры рэспубліканскага і рэгіянальнага падпарадкавання, замежнымі арганізацыямі, архіўнымі і навуковымі ўстановамі, а таксама мясцовымі органамі ўлады.

СУПОЛЬНЫМІ НАМАГАННЯМІ

Міністэрства культуры ў рамках работы камісіі ў мінулым годзе прыняло шэраг арганізацыйных і прававых мер. Так, 29 жніўня 2023-га шляхам пісьмовага апытання ўнесены дапаўненні ў план работы камісіі ў мэтах выканання плана мерапрыемстваў, зацверджанага намеснікам Прэм'ер-міністра Рэспублікі Беларусь, па рэалізацыі прапаноў Генеральнай пракуратуры па ўваквечанні памяці ахвяр генашыў беларускага народа. Падрыхтаваны і накіраваны ў Савет Міністраў праект пастанова аб змене складу камісіі. У дэ маркуюць уключэнне намесніка старшын аблвыканкома, Мінскага гарвыканкома.

Мясювым органам і музеяў абласнога ды раёйнага падпарадкавання далены рэкамендацыі, звязаныя з планаваннем фінансавых сродкаў на мерапрыемствы па вяртанні культурных каштоўнасцей беларускага паходжання пры фарміраванні і зацверджанні мясцовых бюджэтаў на 2024 год. Пашырана салдзейнічанне Пасольства Рэспублікі Беларусь у Расійскай Федэрацыі айчыннымі музеяў у наладжванні дзелавых кантактаў, правядзенні перамоў з замежнымі ўстановамі па пытаннях

выяўлення, вяртання і вырабу копій прадметаў мастацтва беларускага паходжання. Расійскі бок, у тым ліку Міністэрства культуры Расійскай Федэрацыі, выказаў гатоўнасць адрасна спрыяць пошцы культурных каштоўнасцей па працэдуры копіявання ўмоўных дакументаў, якія пацвярджаюць, што прадметы належыць даваенным музеяў БССР.

Таксама хацелася б адзначыць неснае ўзаемадзеянне Міністэрства культуры і Міністэрства замежных спраў праз МЗС накіравана восем запітаў у Пасольства Расійскай Федэрацыі і адзін — у Пасольства Грузіі. Дзякуючы мерам, што прынято Міністэрствам культуры, значна актывізавалася работа па вяртанні ў краіну культурных каштоўнасцей беларускага паходжання і іх копій — кніг, твораў мастацтва і іншых прадметаў. За 2023-і прывезена 318 арыгінальных культурных каштоўнасцей (для параўнання: за 2021 і 2022 гады — 24 арыгіналы). Такім чынам, за справядзачны год у 13 разоў павялічылася колькасць вярнутых культурных каштоўнасцей, што пацвярджае эфектыўнасць працы камісіі.

Пры салдзейнічанні МЗС былі атрыманы правы на факсімільнае выданне Жухавіцкага Евангелія, арыгінал якога захоўваецца ў Літвы-Дэпартаменту. Дзякуючы перамовам, што правёў дырэктар замякава комплексу "Мір" Аляксандр Лойка і супрацоўнікі МЗС, кошт электроннага варыянта кнігі стаў у пяць разоў меншым за першапачатковы. З улікам цікавасці беларускага боку да электроннай копіі ў Літве на працягу 2021—2022 гадоў была праведзена комплексная рэстаўрацыя пісьмовага помніка.

НОВЫЯ ЗДАБЫТКІ

А 12 чэрвеня 2023 года Музей Марка Шагалу ў Вінебску прыняў у дар ад унучак майстра Мерэт і Болы Мерв выданні з яго сабістага збору. Гэта 66 кніг, некаторыя з якіх змяшчаюць арыгінальную графіку аўтара. Прадметы папоўнілі музейную бібліятэку, у фондах якой ішпер больш за 5000 выданняў пра Марка Шагалу і мастакоў еўрапейскага авангарду.

Вяртанне артэфактаў страчаную спадчыну

Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва атрымаў 45 дакументаў Антона і Іаана Луцкевічаў з калекцыі беларускай грамадскай арганізацыі "Фонд Крачэўскага ў Нью-Ёрку" за 1907—1915 і 1938 гады, 120 дакументаў Юліяны Вітан-Дубейскай ад Беларускага інстытута навуцы і мастацтва ў Нью-Ёрку за 1915—1994 гады, а таксама 20 дакументаў музыказнаўцаў Ізабара і Сімы Нісчэнюва.

З Германіі ў Нацыянальную бібліятэку Беларусі вярнулі два выданні са збору Храптоўнаў. Перадача артэфактаў адбылася пры салдзейнічанні дыпламатычнага прадстаўніцтва Беларусі на тэрыторыі заходняй краіны. Таксама фонд Нацыянальнай бібліятэкі папоўніўся яшчэ двума стараабрадніцкімі кнігамі "Часоўнік" і "Псалтыр", выпушчанымі ў 1830-я магілёўскі друкарнямі. Прадметы перададзены ў дар прадстаўніцкаму найстарэйшага ў Беларусі мотаклуба Harley-Davidson.

Артэфакты трапляюць у нашу рэспубліку і дзякуючы іншым зацікаўленым. 7 чэрвеня 2023 года Гомельскай επαх, у краіну вярнулі 59 кніг Іаана Кармянскага (Гашкевіча), кананізаванага Беларускай праваслаўнай царквой. Ён паднесла жыхарка Санкт-Пецярбурга Таццяна Бойкава. За сродкі абласнога бюджэту, а таксама за сабабоджэцкія сродкі Веткаўскага музея стараабрадніцтва і беларускіх традыцый імя Ф. Р. Шклірава куплены абраз Мікалая Цудатворца і створкі-навершы царскіх варот "Дабравешчанне" XIX стагоддзя. Гэтыя аб'екты пацвярджаюць вельмі аб рэгіянальнай культуры і гісторыі веткаўскіх стараабрадніцкіх храмаў, а таксама даюць імпульс распрацоўцы тэматычнай экспазіцыі, запланаванай на 2024-ы, якая будзе прадстаўлена ў адной з зал гомельскага філіяла ўстановаў. Вінебскі абласны краязнаўчы музей вярнуў план горада 1904 года з фондаў Новакузнецкага краязнаўчага музея Кемераўскай вобласці.

Таксама за 2023 год планавана і запланавана здабыта каля 40 электронных і лічбавых копій культурных каштоўнасцей беларускага паходжання. Нацыянальная бібліятэка Беларусі атрымала 10 копій друкаваных кніг XVII—XVIII стагоддзяў з

калекцыі Нацыянальнай бібліятэкі Польшчы, Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры — якасныя электронныя копіі фотопартрэтаў Уладзіміра Самойлы 1904 і 1912 гадоў з Цэнтральнага дзяржаўнага гістарычнага архіва Санкт-Пецярбурга. Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа ішпер мае 12 новых копій прадметаў, звязаных з жыццём і творчасцю каўчэўных аб дэсе гэтах артэфактаў у ішперашні час, у тым ліку нават прыблізных звестак аб краіне, дзе тыя аб'екты могуць знаходзіцца.

ПЛАНЫ І ПЕРСПЕКТЫВЫ

Музей і Нацыянальная бібліятэка Беларусі праводзіць мнства мерапрыемстваў, якія папулярызуюць айчыныя артэфакты, прывезеныя з-за мяжы. У якасці прыкладу можна згадаць праект Нацыянальнага мастацкага "Вярнуць шэдэўры": у пастаяннай экспазіцыі музея адзначаны творы, забраныя нацыстамі ў Германію і вярнутыя на радзіму. Таксама гэтыя ініцыятывы прэзентаваны ў спецыяльным раздзеле на сайце ўстановаў.

Нацыянальная бібліятэка Беларусі сумесна з Дзяржаўнай публічнай гістарычнай бібліятэкай у Маскве запланавала праект на тэму прыватных кніжных калекцыяў. Веткаўскі музей стараабрадніцтва і беларускіх традыцый імя Ф. Р. Шклірава працэдуравы перамоў аб магчымасці арганізацыі ў 2024—2025 гадах супольнай часовай выставы з Расійскай этнаграфічным музеяў.

Асобна хацелася б спінсяцца на вяртанні культурных каштоўнасцей, пераможаных у гады Вялікай Айчыннай вайны. Па прапанове Генеральнай пракуратуры працяком даручэнняў Міністэрства замежных спраў па выніках сёмага пасяджэння Кансультацыйнага савета па справах беларусаў замежжа прадугледжана падрыхтоўка пераліку культурных каштоўнасцей, перавезеных у гады Вялікай Айчыннай вайны, для далейшага апублікавання на сайтах nationalcultures.by і viartanne.by. У адпаведнасці з даручэннямі Міністэрства замежных спраў і Міністэрства культуры Беларусі дзяржаўны

універсітэт культуры і мастацтваў падрыхтаваў электронны спісы такіх прадметаў на аснове выпуску зборніка "Вяртанне". У пераліках культурных каштоўнасцей, пераможаных у гады Вялікай Айчыннай вайны, згадана 764 прадметы. На жаль, у Міністэрства культуры пакуль не паступіла інфармацыі ад устаноў культуры, архіваў, навуковых арганізацый і іншых зацікаўленых аб дэсе гэтах артэфактаў у ішперашні час, у тым ліку нават прыблізных звестак аб краіне, дзе тыя аб'екты могуць знаходзіцца.

Намеснік генеральнага дырэктара Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь Вікторыя Кузьміна распавяла аб мерапрыемствах па вяртанні карціны Леаніда Саламаткіна "Ропецкія ўяўленні" 1867 года, якая захоўвалася ў фондах Дзяржаўнай карціннай галерэі БССР. Работа была вывезена ў Германію ў 1944-м, а затым пераможана ў Маскву. Дырэктар Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь Аляксандр Храмой расказаў аб дзейнасці экспертнай групы камісіі ў 2023 годзе. Таксама камісія зацвердзіла план работы на 2024-ы.

Антон РУДАК

Фрагмент створкі-наверша царскіх варот "Дабравешчанне"

Абраз Мікалая Цудатворца

Факсімільнае выданне Жухавіцкага Евангелія

Львон Вітан-Дубейскаў і настаўнікі і навучэнцы Беларускай школы муляраў у Вільні, 1928 год